Welke didactische strategieën voor gecombineerd gebruik van thuistalen en doeltaal zijn effectief om nieuwkomers in een ISK zowel vakinhoud als Nederlands te leren?

Beantwoord door Joana Duarte (antwoordspecialist) en Merel Wolf (kennismakelaar Kennisrotonde)

14 februari 2025
KR. 2166

Kort antwoord

Er zijn geen studies over de ISK-doelgroep die de effectiviteit beschrijven van didactische strategieën waarin thuis- en doeltalen gecombineerd gebruikt worden. Wel is uit onderzoek bekend wat volwassen nieuwkomers en meertalige vo-leerlingen helpt om de doeltaal te leren. Het gaat om strategieën waarin 1) activiteiten gericht zijn op het verhogen van het taalbewustzijn, 2) activiteiten de “eentalige habitus” van het onderwijs doorbreken, en 3) activiteiten zowel thuis- als doeltalen gebruiken om deelvaardigheden, zoals woordenschat, schrijven of lezen, in een doeltaal te verbeteren. Deze strategieën zijn geënt op algemene principes die het leren van een vreemde taal bevorderen. Mogelijk heeft de ISK-doelgroep er daarom ook baat bij. Over gebruik van thuis- en doeltalen om vakinhoudelijke kennis te vergroten is niets bekend uit onderzoek.

Antwoord

De Internationale SchakelKlas (ISK) is een onderwijsvoorziening speciaal voor leerlingen die na de basisschoolperiode nieuw in Nederland zijn. In maximaal twee jaar maken ze in deze klas kennis met het Nederlandse onderwijs en leren ze de taal. Er is weinig onderzoek gedaan naar de ISK-doelgroep. Omdat het leren van een nieuwe taal zich kenmerkt door algemene leerprincipes, is het waardevol om naar studies met andere doelgroepen te kijken. Doelgroepen met vreemdetaalleerders die dicht bij de ISK-doelgroep komen zijn bijvoorbeeld:

1. volwassen nieuwkomers die een doeltaal als tweede taal leren (een groep die in de regel wat ouder is dan de ISK-leerlingen);
2. meertalige vo-leerlingen die mogelijk een migratieachtergrond hebben (een groep die meer onderwijs in de doeltaal heeft gehad dan de ISK-doelgroep);
3. volwassen leerders van een vreemde taal (een groep die op latere leeftijd start met een vreemde taal).

Bij deze doelgroepen hebben verschillende strategieën en activiteiten een positieve invloed op het leren van de doeltaal. Hieronder staan drie didactische strategieën waarbij met inzet van zowel thuis- als doeltalen anderstaligen een doeltaal leren. Per strategie worden een aantal activiteiten beschreven die werkzaam of effectief zijn bij één van de hiervoor genoemde doelgroepen. Of de didactische strategieën invloed hebben op het leren van vakinhoud is niet onderzocht en daar kan dan ook geen uitspraak over worden gedaan.

Didactische strategie type 1: activiteiten gericht op taalbewustzijn

De eerste didactische strategie is het inzetten van werkvormen en lesactiviteiten die het taalbewustzijn van de leerlingen verhogen. Taalbewustzijn gaat over de kennis van leerlingen over taal als zodanig. Taalvaardigheid en hoog taalbewustzijn hangen samen (zie de reviews van Cenoz et al., 2017; Wang & Liu, 2024). Volwassen leerders met een hoog taalbewustzijn leren nieuwe talen sneller dan leerders met een laag taalbewustzijn (D'Angelo & Sorace, 2022).

Bij taalbewustzijnverhogende taken ondersteunen docenten leerlingen expliciet om actief thuis- en doeltalen te gebruiken en daarop te reflecteren. De focus kan daarbij liggen op woordenschat, zoals woorden of uitdrukkingen over een onderwerp in meerdere talen, of grammatica, bijvoorbeeld hoe het meervoud werkt in verschillende talen.

a. Taalbewustzijnverhogende taken kunnen zich richten op het vergroten van taalkennis over specifieke grammaticastructuren in verschillende talen. In verschillende fasen ontdekken leerlingen overeenkomsten en verschillen grammaticale structuren en patronen in hun thuis- en doeltaal. Een studie concludeerde dat taalbewustzijnverhogende taken ervoor zorgden dat leerlingen meer kennis kregen van bepaalde grammaticastructuren in de thuis- en doeltaal. Vervolgens kunnen zij deze kennis gebruiken om de grammatica van de doeltaal te analyseren en te begrijpen (Woll & Paquet, 2021).

b. Taalbewustzijnverhogende taken kunnen zich ook richten het ontwikkelen van een meertalige identiteit. In de klas gaan leerlingen na welke talen en taalvariëteiten hun familie spreekt, zodat leerlingen bewust nadenken over meertaligheid en welke invloed dat heeft op hun leven en identiteit. Een zeer kleine studie in de ISK-context concludeerde dat taken waarin aandacht is voor de meertalige identiteit van de leerlingen het taalbewustzijn van de leerlingen bevorderde (Hedman & Fisher, 2022). Hoewel de taalvaardigheid van de leerlingen in de doeltaal niet werd gemeten in de studie, is zoals gezegd bekend dat een verhoogd taalbewustzijn het leren van nieuwe talen positief beïnvloedt (D'Angelo & Sorace, 2022).

Didactische strategie type 2: ruimte voor meertaligheid creëren

Deze tweede strategie doorbreekt de 'eentalige habitus' (Gogolin, 2002) in het onderwijs. In het onderwijs wordt er gewoonlijk in één taal lesgegeven, terwijl leerlingen andere thuistalen kunnen hebben. Door deze gewoonte te doorbreken is er minder nadruk op één hoofdtaal als instructietaal. Zo ontstaat er ruimte voor communicatie en instructie in de andere talen die de leerlingen thuis spreken. Docenten kunnen de eentalige habitus doorbreken door leerlingen kritisch naar de meertaligheid in hun omgeving te kijken en dit te analyseren. Activiteiten die de eentalige habitus doorbreken zijn onder andere:

1. In de 'translanguaging-aanpak' worden activiteiten uitgevoerd waarbij leerlingen meerdere talen naast elkaar gebruiken en expliciet met elkaar vergelijken. Activiteiten binnen zo'n aanpak zijn bijvoorbeeld naar woorden zoeken die op elkaar lijken in de verschillende talen (cognaten), verhalen schrijven in verschillende talen, of het in kaart brengen van het "taallandschap" van de

leerling. Bij meertalige leerlingen bleken deze activiteiten het morfologisch bewustzijn, dat wil zeggen kennis van de kleinste betekenisvolle woorden of delen van woorden, te bevorderen (Leonet et al., 2017). Leerlingen konden beter nieuwe woorden vormen met voorvoegsels (-on) of achtervoegsels (-heid, -baar) in de doeltaal dan leerlingen in de controlegroep.

2. Ook meertalige instructie kan de eentalige habitus doorbreken. Bij meertalige instructie geeft de docent uitleg, toelichtingen, opdrachten en voorbeelden in de thuistalen van de leerlingen, in plaats van alleen in de doeltaal. Onderzoek onder volwassenen die een vreemde taal leerden, toonde aan dat meertalige instructie hun woordenschat vergrootte, maar alleen als de afstand tussen de thuis- en doeltaal groot was (Brown, 2023). Het effect was namelijk alleen zichtbaar voor Engelstaligen die Arabisch leerden (grote taalafstand), maar niet voor Engelstaligen die Frans leerden (kleine taalafstand).

Didactische strategie type 3: meertalige benaderingen ter ondersteuning van deelvaardigheden

Strategieën van dit type richten zich op het gebruik van thuis- en doeltalen om deelvaardigheden in een doeltaal te verbeteren, zoals woordenschat, schrijven of lezen. Ze verbinden thuistalen en doeltalen door leerlingen uit te dagen zich bewust te worden van hun meertalig repertoire. Ze kunnen dit repertoire vervolgens strategisch inzetten om hun vaardigheden in de doeltaal te verbeteren. Een aantal voorbeelden:

a. In de 'stego-translanguaging'-aanpak[1] gebruiken leerlingen hun moedertaal indirect (buiten de les) om hun begrip en beheersing van deelvaardigheden (lezen en schrijven) in de doeltaal te versterken. Deze aanpak verschilt van de translanguaging aanpak omdat de activiteiten thuis plaatsvinden en niet op school. Onderzoek liet zien dat studenten die lees- en schrijfopdrachten in de thuistaal bevorderlijk was voor de lees- en schrijfvaardigheden in de doeltaal (Abdulaal, 2020).

b. Het versterken van de deelvaardigheid morfologisch bewustzijn. Morfologisch bewustzijn gaat om kennis over de kleinste betekenisvolle woorden of delen van woorden (morfemen). Denk bijvoorbeeld aan de voor- en achtervoegsels en de stam in het woord on-be-vangen-heid). Uit onderzoek bleek dat activiteiten waarin leerlingen de morfologie van de thuis- en doeltalen bestuderen, analyseren en vergelijken, een positief effect hadden op de morfologische kennis en het kunnen vormen van nieuwe woorden in de doeltaal (Leonet et al., 2020).

c. Een derde activiteit is meertalig voorbereiden van schrijfopdrachten. Ter voorbereiding op een schrijfopdracht in de doeltaal, schrijven leerlingen concepten in de thuistaal of een mix van de thuis- en doeltalen. Leerlingen blijken hun thuistaal strategisch te kunnen

[1] "Stego" is het Griekse woord voor 'verborgen'. Het gebruik van de thuistaal is als het ware 'verborgen' omdat het op thuis plaatsvindt ter voorbereiding en niet op school tijdens de les.

inzetten om ideeën te genereren en informatie te structureren (Prilutskaya & Knoph, 2020). De meertalige aanpak had dus direct invloed op het gebruiken van schrijfstrategieën en daarmee de schrijfvaardigheid.

Geraadpleegde bronnen

Abdulaal, M. A. A. (2020). A Shift from a Monoglossic to a Heteroglossic View: Metalinguistic Stego-Translanguaging Lens Approach. *Arab World English Journal*, *11*(4), 461-673.
Brown, A. (2023). Monolingual versus multilingual foreign language teaching: French and Arabic at beginning levels. *Language Teaching Research*, *27*(6), 1634-1659.
Cenoz, J., Gorter, D., & May, S. (2017). *Language Awareness and Multilingualism. Encyclopedia of Language and Education*. Springer.
D'Angelo, F., & Sorace, A. (2022). The additive effect of metalinguistic awareness in third or additional language acquisition. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, *25*(10), 3551-3567.
Gogolin, I. (2002). Linguistic and Cultural Diversity in Europe: A Challenge for Educational Research and Practice. *European Educational Research Journal*, *1*(1), 123-138.
Hedman, C., & Fisher, L. (2022). Critical Multilingual Language Awareness Among Migrant Students: Cultivating Curiosity and a Linguistics of Participation. *Journal of Language, Identity & Education*, 1-16.
Leonet, O., Cenoz, J., & Gorter, D. (2019). Developing morphological awareness across languages: translanguaging pedagogies in third language acquisition. *Language Awareness*, *29*(1), 41-59.
Prilutskaya, M., Knoph, R., & Khajavi, Y. (2020). Research on three L2 writing conditions: Students' perceptions and use of background languages when writing in English. *Cogent Education*, *7*(1).
Wang, W., & Liu, X. (2024). A review of language awareness (2020–2024): Current trends and future directions. *Journal of Language Teaching, 4*(4), 1-8.
Woll, N., & Paquet, P.-L. (2021). Developing crosslinguistic awareness through plurilingual consciousness-raising tasks. *Language Teaching Research, 29*(1), 63-87.

Meer weten?

- Kennisrotonde. (2023). *Wat zijn de effecten van het inzetten van de moedertaal van NT2-leerlingen in het voortgezet onderwijs op hun cognitieve ontwikkeling?* (KR. 1653)
- Kennisrotonde. (2023). *Wat is het effect van vertragen en verbreden van het leesproces van nieuwkomers in groep 3 op hun verwerving van het Nederlands?* (KR. 1821)
- *Meertaligheid in het onderwijs*. Onderwijskennis.nl (NRO).

Over deze vraag

Opgesteld door:	Joana Duarte (antwoordspecialist), Merel Wolf (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	docent ISK rekenen/wiskunde, NT2
Onderwijssector:	ISK, voortgezet onderwijs
Trefwoorden:	meertaligheid, taal, taalverwerving, didactiek

Referentie: Kennisrotonde. (2024). *Welke didactische strategieën voor gecombineerd gebruik van thuistalen en doeltaal zijn effectief om nieuwkomers in een ISK zowel vakinhoud als Nederlands te leren?* (KR. 2166)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.